

Begrijpend lezen groep 7 en 8

In groep 5 en 6 hebben heeft de leerkracht de leesstrategieën expliciet hardop denkend voorgedaan (*modelen*) en hebben de leerlingen gerichte instructie gekregen om te leren ook zelf strategisch te lezen. U gaat hiermee door in de groepen 7 en 8, ook weer volgens het model van directe instructie:

Introductie

- Introduceer hetgeen de kinderen gaan leren: de te leren strategie, bijv; "We gaan in deze les leren hoe je foto's in je hoofd kunt maken terwijl je leest, om iets in de tekst beter te begrijpen."
- Demonstreer de succesvolle toepassing en vertel het nut van de leesstrategie.
- Doe hardopdenkend de leesstrategie voor, terwijl je voorleest en de kinderen meelesen.

Geleide oefening

- Oefen samen met de kinderen.
- Laat ze geleidelijk meer zelfstandig lezen, met gebruik van de leesstrategie.
- Ondersteun het gebruik van leesstrategieën door de kinderen, dat wil zeggen ondersteun het hardopdenkend lezen van de kinderen.
- Geef 'feedback' tijdens gesprekjes over het gebruik van de leesstrategie bij het lezen.
- Laat de kinderen hun hardopdenkend lezen onderling uitwisselen, gedurende het lezen in paren en in een groeps- of klasdiscussie (samenwerkend leren en pratend lezen); laar kinderen elkaar het gebruik van de leesstrategie uitleggen.

Zelfstandige oefening

- Laat kinderen de strategie toepassen op een nieuwe, makkelijke tekst.
- Laat ze zelfstandig het hardopdenkend lezen toepassen in een 'leespraatsessie' in een groepje.
- Werk met het geven van feedback door u en door klasgenoten na de zelfstandige toepassing van de 'leespraatsessie'.
- Kom terug op de introductie: 'Wat hebben wij geleerd?'

Toepassing en reflectie

- Toepassing van de leesstrategie bij een andere of moeilijker tekst, bijvoorbeeld bij een zaakvaktekst.
- Kom terug op hetgeen in de fase van de introductie is besproken.

Filipiak (2006). De didactiek van het hardop denkend (voor)lezen

Volgens deze werkwijze komen alle leesstrategieën systematisch aan de orde komen. Dit kan op twee manieren:

- In blokken: het schooljaar wordt verdeeld in blokken en per blok komt een strategie, of een beperkt aantal strategieën aan de orde.
De methode *Tekstverwerken* biedt per blok twee strategieën aan. Daarna volgt een integratieles van de twee strategieën en het blok wordt afgesloten met een toetsles.
- Afwisselend: elke week staat er een strategie centraal. Elke strategie komt zo een aantal keren aan bod.
In *Nieuwsbegrip* krijgen op die manier zes strategieën zes à zeven keer per jaar expliciet aandacht.

Uiteindelijk gaat het erom dat leerlingen in staat zijn om de strategieën in combinatie te gebruiken op de momenten dat ze die nodig hebben.

Het doel is dat ze steeds zelfstandiger de volgende stappen zetten tijdens het lezen:

Voor het lezen:

1. Voorspellen: "Waar zou de tekst over gaan?"

Tijdens het lezen:

2. Relaties leggen met wat je al weet/ voorkennis activeren: "Wat weet ik hier al van?" "Waar doet de tekst me aan denken?" "Heb ik dit ook al eerder beleefd?"
3. Zichzelf vragen stellen tijdens het lezen. "Klopt dit wel?" "Staat er wat ik wilde weten?"
4. Monitoren: "Begrijp ik wat ik lees?" "Wat kan ik doen als ik het niet begrijp?"
5. Visualiseren van de tekst, voorstellingen maken bij de tekst. De tekst voorstellen in het hoofd of schematiseren.
6. Woordbetekenis afleiden uit context. Zin ervoor of erna lezen.

Na het lezen:

7. Hoofdgedachte bepalen: "Wat wil de schrijver met deze tekst vertellen?" "Waar gaat de tekst vooral over?"
8. Samenvatten van de tekst: "Wat is het belangrijkste informatie in de tekst?"
9. Nagaan of de eigen voorspelling klopte of niet?

U laat de leerlingen veel teksten lezen. En dan bij voorkeur teksten over onderwerpen die hen interesseren. Op die manier is de kans het grootst dat leerlingen het hulpmiddel leesstrategie op een vanzelfsprekende manier gaan gebruiken. Bij interessante teksten zijn ze namelijk zeer gemotiveerd om alles te gebruiken wat kan helpen om de tekst te begrijpen. Daarom is het belangrijk dat u niet alleen gericht onderwijs geeft in begrijpend lezen, maar ook tijd inruimt voor vrij lezen.

Doelen

- lezen met begrip teksten die verhalend, informatief, directief, beschouwend of argumentatief van aard zijn
- plannen, sturen, bewaken en controleren hun eigen leesgedrag
- leggen relaties tussen tekstuele informatie en meer algemene kennis
- leggen relaties tussen tekstdelen (inleiding, kern en slot)
- ordenene informatie (bijvoorbeeld op basis van signaalwoorden) voor een beter begrip
- maken schema's van teksten om deze beter te begrijpen
- stellen zichzelf vragen tijdens het lezen
- maken een onderscheid tusen hoofd- en bijzaken
- bepalen de hoofdgedachte van een tekst en maken een samenvatting en uittreksel
- zoeken, selecteren en verwerken op een doelbewuste en efficiënte manier informatie uit verschillende bronnen, inclusief het internet
- onderscheiden verschillende soorten teksten zoals verhalende, informatieve, directieve, beschouwende en argumentatieve teksten en kennen de verschillende functies hiervan

Didactische richtlijnen

Richtlijn 1: activeer voorkennis

Veel onderzoek laat zien dat lezers met veel voorkennis over een leesonderwerp de tekst beter begrijpen dan klasgenoten met minder voorkennis. Begrijpend lezen kan dus beïnvloed worden door de voorkennis die een leerling heeft over het onderwerp. Leerlingen activeren voorkennis niet altijd uit zichzelf. Vooral zwakke begrijpend lezers doen dat vaak niet, of zij activeren irrelevante kennis. Door te vragen wat leerlingen zelf al over het onderwerp weten en daarover met hen in gesprek te gaan, kunnen leraren leerlingen helpen hun kennis van de wereld, en daarmee het begrijpend lezen, te verbeteren. Wees erop bedacht dat kennis cultureel bepaald kan zijn en dat voor de ene leerling andere dingen vanzelfsprekend zijn dan voor de andere.

Richtlijn 2: besteed bij alle vakken aandacht aan moeilijke woorden

Besteed bij al het lezen aandacht aan moeilijke woorden. Om twee redenen. Ten eerste kunnen onbekende woorden het begrip bij leerlingen in de weg zitten. En ten tweede, het lezen van teksten is een uitstekende gelegenheid voor leerlingen om hun woordenschat uit te breiden. Combineer het activeren van voorkennis met het behandelen van moeilijke woorden, op de volgende manier. Maak met met de leerlingen een woordenweb of gestructureerd woordveld waarbij leerlingen al kunnen aangeven wat zij over het onderwerp weten. Het maken van een woordweb of gestructureerd woordveld heeft als voordeel dat woorden die gerelateerd zijn aan het onderwerp op deze wijze ook geactiveerd worden. Wanneer dergelijke woorden vervolgens in de tekst aan de orde komen, kunnen de leerlingen deze beter plaatsen in relatie tot andere woorden. U kunt op deze manier gericht aandacht besteden aan moeilijke woorden die in de tekst voorkomen.

Richtlijn 3: laat zelfstandig en in groepjes werken

Wissel zelfstandig werken en in groepjes of tweetallen werken af. Onderzoek laat zien dat leerlingen tot beter tekstbegrip komen wanneer zij samen een moeilijke tekst moeten doorgronden, dan wanneer zij dat alleen moeten doen. Door leerlingen in groepjes of tweetallen te laten overleggen, worden ze aangezet tot samen nadenken over de betekenis van de tekst. Er is dan veel meer interactie tussen leerlingen. Een klassikale nabespreking biedt vaak niet voldoende interactiemogelijkheden. Door leerlingen groepsopdrachten te geven, kunt u de interactie tussen leerlingen bevorderen. Stimuleer leerlingen te praten over de betekenis van de tekst, maar laat hen ook verwoorden hoe zij de betekenis hebben achterhaald (het leesproces) en controleren of de door hen gevonden betekenis de juiste is.

Richtlijn 4: gebruik geschikte teksten

- Gebruik teksten die passen bij het leesniveau van de leerlingen.
- Gebruik teksten die aansluiten bij de interesse van de leerlingen.
- Gebruik teksten die functioneel zijn voor de leerlingen (als leerlingen de tekst nodig hebben om hun leesdoel te bereiken, zijn zij meer gemotiveerd om de tekst te willen begrijpen; ze hebben de informatie dan echt nodig).
- Gebruik teksten die aantrekkelijk zijn vormgegeven.
- Gebruik teksten waar de leerling inhoudelijk iets van leert, zodat het zijn kennis van de wereld vergroot.
- Gebruik teksten van verschillende genres (laat leerlingen met verschillende tekstsoorten in aanraking komen, zoals verhalende teksten, informatieve teksten (bijvoorbeeld krant, internet of encyclopedieën), betogende teksten en instructieteksten (bijvoorbeeld een recept, spelregels of een handleiding)).
- Gebruik teksten waar aansprekende en afwisselende opdrachten bij gegeven kunnen worden (bijvoorbeeld een schrijfoopdracht, werkstuk, experiment, spel of interview).

Het is bovendien motiverend voor de leerlingen wanneer zij regelmatig zelf een tekst mogen kiezen.

Verderop is een voorbeeld opgenomen van een tekst die voor groep 7 en 8 geschikt is.

Richtlijn 5: geef instructie in het gebruik van leesstrategieën

Goede lezers zijn bijzonder actief wanneer ze lezen. Zij weten waarom ze een tekst lezen, ze zorgen voor een overzicht over de tekst voordat ze gaan lezen en ze lezen selectief, gebaseerd op dat overzicht. Ze maken vooraf voorspellingen over de tekst en evalueren die voorspellingen tijdens het lezen. Ze leggen verbanden tussen de tekst en hun eigen kennis. Ze kunnen de betekenis van onbekende woorden begrijpen uit de context en ze vatten samen, interpreteren en evalueren de tekst. Kortom, ze maken gebruik van leesstrategieën.

Leesstrategieën:

- Voorspellen (Ik denk dat hierna... zal gebeuren, omdat...)
- Vragen stellen (Ik vraag mij af of/wie/wat/waar/wanneer/ hoe...)
- Visualiseren (Als ik dit lees, dan zie ik voor mij...)

• Verbinden	(Eigen ervaring, kennis van de wereld, tekst)
• Samenvatten	(Dit gaat over... Eerst gebeurde dit... en daardoor...)
• Afleiden	(De hoofdpersoon voelt.... Als ik dit lees, dan zou het wel eens kunnen zijn...)

Leesstrategieën zijn cognitieve activiteiten die lezers bewust kunnen inzetten vóór, tijdens en ná het lezen van een tekst. Ze dienen als hulpmiddel om de tekst goed te kunnen begrijpen, en om eventuele begripsproblemen te voorkomen, te identificeren en op te lossen. Deze cognitieve activiteiten vereisen aandacht en capaciteit in het werkgeheugen. Wanneer na veelvuldig gebruik en oefening de strategieën onbewust en effectief toegepast worden, zijn het automatische leesvaardigheden geworden. Wanneer de leerlingen het gebruik van leesstrategieën oefenen tijdens het actief en strategisch lezen, zullen deze leesstrategieën na verloop van tijd zelfregulerend werken. Langzamerhand gaan de leerlingen de strategieën automatisch toepassen. Hierdoor zullen ze een niveau van metacognitief bewustzijn bereiken, waarbij ze niet alleen in staat zijn om de verschillende strategieën toe te passen, maar waarbij ze ook aanvoelen wanneer ze welke strategie moeten toepassen bij het begrijpen van de tekst. Het toepassen van strategieën kan het best worden aangeleerd als leerlingen de gelegenheid krijgen om dit te doen in rijke, betekenisvolle contexten. Strategieën zijn belangrijk, maar ze geïsoleerd oefenen gaat al gauw vervelen.

Richtlijn 6: behandel teksten in de andere vakken op dezelfde manier als teksten in de leeslessen

De strategieën die geleerd zijn bij het begrijpend leesonderwijs kunnen ook worden toegepast bij de andere vakken. Hierdoor leren de leerlingen de strategieën toe te passen bij verschillende soorten teksten, zoals verhalende, informatieve, beschouwende, betogende en instructieteksten. Dit bevordert transfer van het gebruik van strategieën, waardoor ze nog meer verinnerlijkt worden.

Richtlijn 7: gebruik een methode voor begrijpend lezen of methode Nederlands die de vakdoelen dekt

Let er bij de keuze van een methode op dat de methode de doelen van het vak zo goed mogelijk dekt. Let er met name op dat de methode voldoende dekking biedt ten aanzien van de domeinen van het referentiekader. Vul de methode zo nodig aan met aanvullend materiaal.

Let ten aanzien van begrijpend lezen erop dat de methode een intensieve oefenaanpak hanteert met betrekking tot leesstrategieën. En let erop dat de methode verschillende tekstsoorten bevat (informatieve, betogende en instructieteksten) op voor de leerlingen uitdagende niveaus.

Teksten die passen bij het leesniveau van de leerlingen

De moeilijkheid van een tekst wordt bepaald door de volgende kenmerken:

• Tekstlengte   • Zinslengte   • Samenhang   • Informatiedichtheid   • Woordgebruik

- Zinsbouw
- Uiterlijke tekstkenmerken (lay out, kopjes, vet, cursief, hoeveelheid tekst per pagina, illustraties, e.d.)

van Hasselt en Rutgers (2009). Schrijfwijzer ontwikkelcentrum, CED

De moeilijkheid van een tekst hangt dus niet alleen af van technische aspecten maar ook van inhoudelijke aspecten. Hieronder volgt een voorbeeld van een tekst die qua moeilijkheid geschikt is voor leerlingen in groep 7 en 8.

Minder zout in worst en ham

Worst, ham, paté en andere vleesproducten worden binnenkort minder zout. De supermarkten en de vleessector leggen daarover nog voor de zomer afspraken vast. De bedoeling is dat het zoutgehalte met 10 procent omlaag gaat. Ook het gehalte verzadigde vetten daalt, met 5 procent.

Zout

Al eeuwen is zout een belangrijk ingrediënt van ons eten. Zout is geschikt om voedsel te conserveren en wordt gebruikt als smaakmaker. Bovendien is zout goedkoop. Het gevolg is dat we ondertussen niet meer om zout heen kunnen. Vooral producten die uit de fabriek komen zitten vol met zout, zoals pizza's, sauzen en broodbeleg. Zo krijg je zonder dat je het weet veel zout binnen. Uit onderzoek blijkt dat een volwassene in Nederland gemiddeld zo'n 9 gram zout per dag eet. Volgens de Hartstichting is 6 gram raadzaam en je lichaam heeft zelfs al genoeg aan 1 tot 3 gram per dag.

Gezondheid

De overheid wil graag dat er minder zout in ons voedsel zit, omdat te veel zout problemen voor de gezondheid met zich mee kan brengen. Volgens de Hartstichting kan te veel zout leiden tot een hoge bloeddruk, hart- en vaatziekten en nierschade. Iemand die 1 à 2 ons worst en vlees per dag eet, krijgt door de maatregel straks per dag een kwart gram minder zout binnen, zegt het Voedingscentrum.

Afspraken overheid

De afspraak van de supermarkten en vleessector is een gevolg van de druk van de overheid om het zoutgehalte in voedsel omlaag te krijgen. Anderhalf jaar geleden spraken supermarkten en de industrie al af om minder zout in blikgroente te stoppen. En onlangs kwam er een wettelijke bepaling dat er minder zout mag zitten in brood.

Stapsgewijs

De supermarktbranche en vleessector verlagen het zoutgehalte in stappen. Woordvoerder Henriette Crielaard van het Centraal Bureau Levensmiddelenhandel: 'We

willen niet dat consumenten klagen dat er ineens te weinig zout in de producten zit. Om ze te laten wennen, nemen we meer dan een jaar de tijd om het zoutgehalte omlaag te brengen.'

Alternatieven

Ondertussen is de industrie op zoek naar alternatieven voor zout in de worst. Het kan geen kwaad om af en toe een plakje worst te eten. Maar als je minder zout wilt eten, dan kun je beter kiezen voor zoutarme vleessoorten, zoals rosbief of gekookte kipfilet. Of je kunt kiezen voor hummus of kaas met minder zout als je zin hebt in een boterham met een bite.

CED (2013). Nieuwsbegrip

De tekst is beperkt van lengte en staat op één pagina. Sommige zinnen zijn lang en samengesteld. De informatiedichtheid in de tekst is vrij hoog: Wat zegt het onderzoek over veel zout in het voedsel? Wat wil de Hartstichting? Wat wil de overheid? Hoe reageert de voedselindustrie? De tekst heeft een duidelijke samenhang maar het eist veel denkkracht van de lezer om de relatie tussen de belangen van de verschillende groepen goed te interpreteren.

Er staan nogal wat woorden in de tekst die nieuw kunnen zijn voor de leerlingen zoals *het gehalte, het ingrediënt, conserveren, raadzaam, de overheid, de supermarktbranche, de vleessector, de woordvoerder* en *alternatieven*. Samen met de woorden die al wel bekend zullen zijn vormen ze een ideale combinatie.

De leerlingen leren de betekenis van de moeilijke woorden als u samen met ze de tekst leest en met ze praat over de inhoud ervan. U wijst de leerlingen op stukjes tekst of illustraties die betekenis van de moeilijke woorden verduidelijkt en geeft zo nodig ook zelf de betekenis.

Tijdsbesteding per week

Voortgezet technisch lezen:	30-60 minuten
Begrijpend lezen:	120-150 minuten
Vrij lezen:	75-100 minuten

Toetsen en differentiatie

U toetst het niveau van begrijpend lezen van de leerlingen volgens de volgende toetskalender:

		januari
Groep 7	LOVS Begrijpend lezen	M7
Groep 8	LOVS Begrijpend Lezen	M8

U neemt deze toetsen af omdat de toetsen landelijk genormeerd zijn en ze een objectief beeld geven van het niveau van de leerlingen.

Om te achterhalen waarom leerlingen onder de norm presteren neemt u ook methodegebonden toetsen af en voert u diagnostische gesprekken. Om een antwoord te vinden op deze vragen neemt u methodegebonden toetsen af en voert u diagnostische gesprekken.

Methodegebonden toetsen

U neemt om twee redenen methodegebonden toetsen af:

- De toetsresultaten geven u inzicht of de leerlingen de geleerde strategieën kunnen toepassen bij het lezen van de teksten die qua niveau passen bij groep 4.
- Door de analyse van de resultaten weet u welke strategieën nog extra aandacht nodig hebben.

Het is belangrijk dat u met een methode werkt die naast toetsen ook materiaal bevat om gericht extra onderwijs te geven in de strategieën die leerlingen nog onvoldoende beheersen. We geven nu het voorbeeld van de toetsopzet van *Nieuwsbegrip*, een methode die veel scholen gebruiken en die dat extra materiaal biedt.

Toetsen Nieuwsbegrip:

Strategietoetsen

Per groep een begin- en een eindtoets.

Het zijn klassikale toetsen. De begintoets wordt afgenomen in oktober, de eindtoets in maart.

De resultaten laten zien of leerlingen uitvallen op bepaalde strategieën.

Teksten om gericht extra aandacht te besteden aan deze strategieën is te vinden op de website van Nieuwsbegrip.

Sneltoetsen informatieve teksten (SIT)

Dit zijn toetsen om de voortgang van de leerlingen gedurende het jaar te meten.

De toetsen kosten weinig tijd (twee keer twee minuten) en worden zeven keer per jaar afgenomen.

Nieuwsbegrip, CED

Diagnostisch gesprek

Begrijpend lezen is een complex proces. Als leerlingen moeite hebben met het begrijpen van teksten kan dat verschillende oorzaken hebben. Om deze oorzaken zo precies mogelijk op het spoor te komen neemt u niet alleen methodegebonden toetsen af maar voert u ook diagnostische gesprekken. Deze gesprekken voert u met één of een beperkt aantal leerlingen die achterblijven in begrijpend lezen, op de volgende manier:

U kiest een korte tekst (maximaal een bladzijde) die de leerlingen leesttechnisch goed aankunnen.

U leest de tekst voor.

Daarna laat u de leerlingen de tekst voor zichzelf lezen.

U voert een gesprek met de leerlingen om een antwoord te krijgen op de volgende vragen:

- Zijn de leerlingen in staat om hun eigen leesproces te controleren en te sturen?
- Beschikken ze over strategieën om de tekst te begrijpen als de inhoud lastig wordt?
- Kunnen ze nadenken over de inhoud van hetgeen ze lezen?
- Passen ze woordleerstrategieën toe die hen zijn aangeleerd?
- Hoe is het gesteld met de achtergrondkennis van de leerlingen?

Förrer & van de Mortel, 2011

We geven een paar voorbeelden van vragen die u aan de leerlingen stelt nadat ze de tekst hebben gelezen:

- Wist je al wat van het onderwerp? Hielp je dat om de tekst te begrijpen? Geef eens een voorbeeld.
- Welk stukje vond je moeilijk te begrijpen? Wat deed je toen om het tóch te begrijpen?
- Welke woorden vond je moeilijk? Weet je nu wat ze betekenen? En hoe ben je daar achter gekomen?
- Kon je je goed voorstellen waar de tekst over ging? Kreeg je een beeld/plaatje in je hoofd? Welke stukjes in de tekst zag je duidelijk voor je? Zeg eens in een paar zinnen waar de tekst over gaat. Welke stukjes/zinnen in de tekst zijn dus eigenlijk het belangrijkste?

Differentiatie

Differentiëren betekent dat u uw onderwijs aanpast aan de onderwijsbehoeften van zowel de leerlingen die achterblijven met begrijpend lezen als ook aan de leerlingen die voorop lopen en al heel snel moeilijker teksten kunnen lezen.

De achterblijvers hebben vooral behoefte aan meer instructie en aan *preteaching*:

Tijdens het zelfstandig werken van de leerlingen die minder instructie nodig hebben, heeft u verschillende mogelijkheden om de achterblijvers aan de instructietafel op niveau te brengen:

- U modelt de leestategieën waar de leerlingen moeite mee hebben
- U behandelt moeilijke woorden die in een te lezen tekst voorkomen
- U praat met de leerlingen over het onderwerp van de tekst die de leerlingen gaan lezen. Dit doet u om de voorkennis bij de leerlingen op te roepen en ook aan te brengen.
- U laat de leerlingen de tekst lezen en voert met hen een gesprek over de passages die ze moeilijk kunnen begrijpen. U modelt hoe ze die onduidelijkheden kunnen oplossen

Deze vormen van ondersteuning biedt u de achterblijvers óók bij het lezen bij de zaakvakken. Vooral het vooraf bespreken van moeilijke woorden en het praten over het onderwerp van de tekst zijn effectieve middelen om de zwakke lezers daarna met meer begrip de zakkvaktekst te laten lezen.

Er zijn ook leerlingen die minder instructie en ondersteuning nodig hebben. Het zijn in het algemeen de leerlingen met een grote woordenschat en veel kennis van de wereld.

Deze leerlingen bedient u niet alleen door ze moeilijker teksten te laten lezen maar ook door er uitdagende gesprekken met ze over te voeren.

U streeft dus twee doelen na met uw differentiatie:

- Alle leerlingen halen de minimumdoelstelling: het strategisch en met begrip kunnen lezen van de teksten die geschikt zijn voor het niveau van de groep.
- De betere lezers krijgen de mogelijkheid om moeilijker teksten te lezen.